

KOSZTY MODERNIZACJI HANDLU

W niniejszym artykule¹ podjęta została próba określenia wielkości i kierunków nakładów inwestycyjnych, poniesionych w procesie modernizacji handlu. Przedmiotem analizy będą także koszty eksploatacyjne związane z utrzymaniem używalności stojących do dyspozycji badanych przedsiębiorstw środków trwałych. Określona zostanie więc sprawność organizacyjno-techniczna handlu detalicznego na podstawie kosztów obrotu towarowego w stosunku do nakładów inwestycyjnych. Szczegółowej analizie poddane zostaną koszty utrzymania środków stanowiących bazę techniczno-materialną handlu detalicznego. Przeprowadzona analiza pozwoli na szersze naświetlenie procesów modernizacji handlu obejmującego lata 1960—1965 z ekonomicznego punktu widzenia. Jest to analiza przykładowa, a jej akcent nie jest położony na poprawności metodyczne.

Nasze rozważania rozpoczniemy od ogólnych spostrzeżeń co do związku procesów modernizacji handlu z rozwojem sieci detalicznej handlu. Chodzi również o to, czy kierunki inwestycyjne związane z unowocześnieniem form sprzedaży są zgodne z przyjętym kierunkiem zmian gospodarczych w województwie poznańskim. W badanym okresie stan sieci detalicznej uległ zwiększeniu o 7,1% w porównaniu do r. 1960, przy relatywnie większym wzroście liczby sklepów z artykułami przemysłowymi (9,4%) niż sklepów z artykułami spożywczymi (5,4%). Wiąże się to z wyraźnym preferowaniem sprzedaży artykułów przemysłowych przez przedsiębiorstwa państwowe MHD (por. tabelę 1). W istocie rzeczy znacznie więcej problemów technicznych, organizacyjnych i ekonomicznych nasuwają sklepy z artykułami spożywczymi, chociażby z uwagi na niezbędność urządzeń chłodniczych, przechowalniczych itp. Nie bez znaczenia jest również uzyskiwanie przez sklepy z artykułami spożywczymi niższych efektów ekonomicznych, przy jednocześnie wyższych kosztach eksploatacyjnych. Wzrost sieci detalicznej uwidaczniający się szczególnie

¹ Analiza przeprowadzona jest na przykładzie Przedsiębiorstwa Państwowego MHD w województwie poznańskim i stanowi wycinek badań poświęconych efektywności modernizacji handlu w województwie poznańskim prowadzonych pod kierownictwem prof. dra Zbigniewa Zakrzewskiego. Podstawę analizy stanowią materiały zebrane za pośrednictwem Wojewódzkiego Zjednoczenia Przedsiębiorstw Handlowych w Poznaniu.

do r. 1963 spowodowany był w dużej mierze rozwojem ośrodka przemysłowego w rejonie miast Konina, Koła i Turka. W pozostałych powiatach i miastach stanowiących powiaty stan sieci wzrastał w dość dużym zróżnicowaniu, zależnym głównie od postępów nowego budownictwa.

Rozwój nowoczesnych form sprzedaży w państwowych przedsiębiorstwach miejskiego handlu detalicznego w województwie poznańskim datuje się od 1959 r., jednak dopiero od 1960 r. proces unowocześnienia form sprzedaży przybrał masowy charakter. Liczba sklepów samoobsługowych i preselekcyjnych wzrosła w województwie poznańskim z 283 sklepów w r. 1960 do 566 w r. 1965, czyli dwukrotnie, obejmując w zasadzie większość placówek posiadających w tym kierunku odpowiednie warunki techniczne.

Tabela 1

Rozwój sieci sklepowej w państwowych przedsiębiorstwach miejskiego handlu detalicznego w województwie poznańskim z uwzględnieniem nowoczesnych form sprzedaży (w latach 1959—1965)

Rok	Ogółem			Sklepy spożywcze			Sklepy przemysłowe		
	stan sieci ogółem	w tym zmodernizowane	% wskaźnik udziału	stan sieci razem	w tym samoobsługowe	% wskaźnik udziału	stan sieci razem	w tym preselekcyjne	% wskaźnik udziału
1959	1132	41	3,62	503	11	2,19	629	30	4,77
1960	1189	283	23,80	521	29	5,57	668	254	38,02
1961	1241	429	34,57	543	39	7,18	698	390	55,87
1962	1265	494	39,05	556	57	10,25	709	437	61,64
1963	1283	523	40,76	562	47	8,36	721	476	66,02
1964	1273	534	41,95	548	46	8,39	725	488	67,31
1965	1281	566	44,18	549	51	9,29	732	515	70,36

Źródło: Biuletyny informacyjne WZPH w Poznaniu za lata 1960—1965 (przeliczenia własne).

Pod względem branżowym w grupie sklepów spożywczych w wyniku zaistniałych zmian zaczynają przeważać samoobsługowe sklepy ogólnospożywcze, stanowiące około 80% wszystkich zmodernizowanych sklepów z artykułami spożywczymi. W dalszej kolejności idą sklepy piekarsko-nabiałowe, warzywniczo-owocowe i w znikomej liczbie mięsno-wędliniarskie. Szczególna trudność wprowadzenia systemu samoobsługi występuje w sklepach mięsno-wędliniarskich, co uzasadnia się koniecznością poniesienia wysokich nakładów inwestycyjnych na wyposażenie tych sklepów.

Na uwagę zasługuje rozwój sklepów preselekcyjnych w województwie poznańskim. Preselekcyjny system sprzedaży jest praktycznie odmianą częściowej samoobsługi. Kontakt ze sprzedawcą nawiązany jest w zasadzie w fazie finalnej, przy paczkowaniu towarów i regulowaniu zapłaty. Sklepy preselekcyjne w mniejszym stopniu naruszają dotychczasowe przyzwyczajenia nabywców, w związku z czym przyjęte zostały bez zastrzeżeń. Warunkiem ich pełnego powodzenia jest szeroki i atrakcyjny asortyment towarów.

Należy podkreślić, że organizacja sklepów preselekcyjnych nie nasuwa tyle problemów, co sklepów samoobsługowych. Wprowadzenie systemu sprzedaży preselekcyjnej odbywało się przeważnie systemem gospodarczym, w dużym stopniu przy wykorzystaniu dotychczasowych urządzeń. W badanej zbiorowości przedsiębiorstw najczęściej sklepów preselekcyjnych występuje w branżach: włókienniczej, odzieżowej, obuwniczej oraz w sklepach z artykułami gospodarstwa domowego.

Wpływ modernizacji na dynamikę nakładów inwestycyjnych pod względem branżowym nie jest jednolity (tabela 2). Stosunkowo znaczne zaangażowanie tych nakładów odnotować należy w sklepach z artykułami spożywczymi, na które w głównej mierze składają się zakupy wyposaże-

Tabela 2

Nakłady inwestycyjne w układzie struktury branżowej państwowych przedsiębiorstw miejskiego handlu detalicznego w województwie poznańskim w latach 1958—1965

Branża	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965
Wielkości absolutne (w tys. zł)								
Ogółem	7387	16 149	15 580	8132	15 072	7248	4478	7117
Artykuły spożywcze	2229	2 826	2 761	2318	4 973	1175	1003	763
w tym:								
mieszane	326	1 032	2 052	1254	2 154	818	804	586
handel mięsem	1903	1 794	709	1064	2 819	357	199	177
Artykuły przemysłowe	1174	1 795	2 154	2127	1 405	413	587	904
Artykuły przemysłowo-spożywcze	3984	11 528	10 665	3687	8 694	5660	2888	5450
Wskaźniki struktury (w %)								
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Artykuły spożywcze	30,17	17,50	17,72	28,50	32,99	16,21	22,17	10,72
w tym:								
mieszane	4,41	6,39	13,17	15,42	14,29	11,29	17,73	8,23
handel mięsem	25,76	11,11	4,55	13,08	18,70	4,92	4,44	2,49
Artykuły przemysłowe	15,89	11,11	13,82	26,15	9,32	6,70	13,11	12,70
Artykuły przemysłowo-spożywcze	53,94	71,39	68,46	45,35	57,69	77,09	64,72	76,58

Źródło: Biuletyn informacyjny WZPH w Poznaniu za lata 1959-1960 (przeliczenia własne).

nia technicznego sklepów. W rozważanym okresie czasu znaczna część nakładów inwestycyjnych wykorzystana została na rekonstrukcję zarówno przestarzałych, jak i zużytych urządzeń. Na podstawie niewielkiej liczby sklepów samoobsługowych stwierdzić można, że system sprzedaży samoobsługowej nie wywarł głębszego wpływu na kształtowanie nakładów inwestycyjnych.

W grupie sklepów z artykułami przemysłowymi wpływ nowoczesnych form sprzedaży na dynamikę nakładów inwestycyjnych wydaje się bardziej wyraźny. Nasilenie się tych nakładów w latach 1960—1962 pokrywa się dosyć dokładnie z intensywnym rozwojem sklepów preselekcyjnych. Zauważamy jednak, że absolutne wielkości nakładów inwestycyjnych zrealizowanych w powyższych sklepach nie są wysokie, co w przeciwieństwie do sklepów branżowych z artykułami spożywczymi uzasadnione jest

znacznie mniejszym zakresem wyposażenia technicznego. Stwierdzić także należy, że znaczna część drobnego wyposażenia zaliczona jest do przedmiotów nietrwałych, w związku z czym nie obciąża wydatków inwestycyjnych. Chodzi tu nie tylko o drobne narzędzia pracy, lecz również o lekkie konstrukcje do ekspozycji towarów i innych celów. Zakupy te obciążają bezpośrednio koszty obrotu towarowego.

Na tle przeprowadzonej analizy kształtowania się nakładów inwestycyjnych w okresie modernizacji form sprzedaży wyłania się problem przestrzennej koncentracji tych nakładów w województwie poznańskim. Chodzi głównie o to, czy kierunki inwestycyjne reprezentowane przez państwowy handel detaliczny w województwie poznańskim były zgodne z przyjętym kierunkiem aktywizacji gospodarczej regionu. Pewien pogląd na ten problem daje wskaźnik przyrostu nakładów na jednostkę obrotu w ujęciu przestrzennym (tabela 3).

Tabela 3

Przestrzenne zróżnicowanie przyrostu nakładów
inwestycyjnych na 1000 zł obrotu w państwowych
przedsiębiorstwach miejskiego handlu detalicznego
w województwie poznańskim
w latach 1960-1965

Powiat	Poziom nakładów w zł	Powiat	Poziom nakładów w zł
Chodzież	2,95	Oborniki	3,24
Czarnków	4,59	Ostrów	1,61
Gniezno	1,75	Ostrzeszów	2,33
Gostyń	3,90	Pila	3,20
Grodzisk	1,49	Pleszew	2,61
Jarocin	2,13	Rawicz	1,46
Kalisz	4,94	Śrem	1,46
Kępno	3,11	Środa	2,30
Koło	7,99	Szamotuły	2,47
Konin	6,76	Turek	12,76
Kościan	1,58	Wągrowiec	3,34
Krotoszyn	1,90	Wolsztyn	2,71
Leszno	2,59	Września	1,63

Źródło: Biuletyny informacyjne WZPH w Poznaniu za lata 1960—
1965 (przeliczenia własne).

Analizując kształtowanie się omawianych nakładów według struktury przestrzennej badanych przedsiębiorstw, trudno doszukać się jakichś ogólnych prawidłowości (por. tabelę 3). Nakłady te pod względem wielkości wykazują duże zróżnicowanie. Wyraźny jest natomiast wpływ ośrodka przemysłowego w zespole miast Konina, Koła i Turka na dynamikę nakładów inwestycyjnych. Zaangażowanie przedsiębiorstw państwowego handlu detalicznego w rozwoju sieci handlowej rejonu konińskiego w porównaniu z innymi miejscowościami jest duże. Stosunkowo znaczną koncentrację nakładów inwestycyjnych odnotować należy także w mieście Kaliszu. Jeżeli jednak w zespole wymienionych miast tworzony jest nowy

układ aglomeracyjny, dający okazję do budowy centralnych i dzielnicowych ośrodków handlowych, to w przypadku miasta Kalisza mamy do czynienia w zasadzie z istniejącym układem sieci handlowej.

W świetle podanych wielkości powstaje pytanie, czy w okresie nasilenia się nakładów inwestycyjnych, tj. w latach 1959—1962 zaspokojone zostały wszystkie najpilniejsze potrzeby interesujących nas przedsiębiorstw. Pytanie to jest tym bardziej istotne, iż w przeciwieństwie do lat poprzednich decydujące znaczenie mają inwestycje zdecentralizowane, określane również jako inwestycje własne przedsiębiorstw, źródłem finansowania których są fundusze inwestycyjno-remontowe przedsiębiorstw lub kredyty bankowe. Strukturę podmiotową tych nakładów ze względu na źródła finansowania ilustruje poniższe zestawienie (tabela 4).

Tabela 4

Struktura podmiotowa nakładów inwestycyjnych w państwowych przedsiębiorstwach miejskiego handlu detalicznego w województwie poznańskim w latach 1960 — 1965

Wyszczególnienie	1960	1961	1962	1963	1964	1965
	Wielkości absolutne (w tys. zł)					
Ogółem	15 580	8132	15 072	7248	4478	7117
w tym:						
inwestycje własne przedsiębiorstw	14 083	8132	13 807	7119	4036	7117
inwestycje rad narodowych	1 497	—	1 265	129	442	—
	Wskaźniki struktury (w %)					
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
w tym:						
inwestycje własne przedsiębiorstw	90,40	100,00	91,60	98,10	90,10	100,00
inwestycje rad narodowych	9,60	—	8,40	1,90	9,90	—

Źródło: Biuletyny informacyjne WZPH w Poznaniu za lata 1961 — 1966 (przeliczenia własne).

Na podstawie zebranych materiałów statystycznych (tabela 4 i 5) sądzić można, że silna koncentracja nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach MHD oraz dosyć korzystna struktura rzeczowa tych nakładów przyczyniły się do polepszenia sytuacji w interesujących nas przedsiębiorstwach w zakresie niezbędnych urządzeń technicznych. Pozostaje natomiast nadal otwarty problem inwestycji o charakterze budowlano-montażowym, na których realizację dotychczasowe nakłady były niezmiernie niskie².

² O tym, że możliwości badanych przedsiębiorstw w zakresie budowlanym nie były wielkie, świadczyć mogą efekty rzeczowo-wartościowe, wzięte dla przykładu za r. 1965. W ujęciu ogólnym przedstawiają się one następująco: wybudowano 5 pawilonów handlowych wielosklepowych o wartości 1 991 000 zł, rozpoczęto budowę 7 pawilonów handlowych (koszty zrealizowane 1 400 000 zł), przeprowadzono adaptacje jednego sklepu (83 000 zł), wykonano różne drobne roboty budowlane i montażowe za 1 255 000 zł.

Między procesem modernizacji handlu a nakładami związanymi z utrzymaniem sprawności techniczno-materialnej bazy handlu zachodzą ściśle związki ekonomiczne. Znajdują one wyraz w tym, że koszty obrotu towarowego stanowią obok nakładów inwestycyjnych źródło finansowania postępu technicznego. W ramach powyższych kosztów dokonywane są także zakupy drobnych urządzeń pracy i wyposażenia, nie zaliczane do środków trwałych. Spośród kosztów obrotu towarowego na specjalną uwagę zasługują koszty związane z zabezpieczeniem używalności, a zarazem maksymalnej sprawności stojących do dyspozycji badanych przedsiębiorstw środków trwałych. Ponieważ koszty te mają charakter względnie

Tabela 5

Struktura rzeczowa nakładów inwestycyjnych w państwowych przedsiębiorstwach miejskiego handlu detalicznego w województwie poznańskim w latach 1960 — 1965

Wyszczególnienie	1960	1961	1962	1963	1964	1965
	Wielkości absolutne (w tys. zł)					
Ogółem	15 580	8132	15 072	7248	4478	7117
w tym:						
roboty budowlano-montażowe	4 051	3740	4 672	2464	806	4729
zakupy sprzętu i wyposażenia	11 529	4392	10 400	4784	3672	2396
	Wskaźniki struktury (w %)					
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
w tym:						
roboty budowlano-montażowe	26,00	45,99	30,99	33,99	18,00	66,44
zakupy sprzętu i wyposażenia	74,00	54,01	69,01	66,01	82,00	33,56

Źródło: Biuletyny informacyjne WZPH w Poznaniu za lata 1961 — 1966 (przeliczenia własne).

stały, tym bardziej możliwe wydaje się uchwycenie zależności występujących między rozwojem techniczno-materialnej bazy interesujących nas przedsiębiorstw a wielkością środków przeznaczonych na jej eksploatację.

Ocena wpływu, jaki proces modernizacji wywarł na poziom i strukturę kosztów obrotu towarowego, nie jest zadaniem łatwym. Dociekania w tym kierunku nie mogą nie uwzględniać szeregu obiektywnych czynników, leżących poza preferencją badanych przedsiębiorstw, a które w dużym stopniu wpływają na poziom omawianych kosztów. Do tych czynników zaliczyć należy ograniczenia wywołane faktem limitowania ogólnego poziomu kosztów oraz zmiany w strukturze kosztów wynikających z ruchu cen i opłat za usługi³. Nie ulega wątpliwości, że również same przedsiębiorstwa wywierają duży wpływ na poziom powyższych kosztów. Przejawia się on w możliwości pewnego odchylenia struktury kosztów, np. na korzyść remontów i konserwacji bieżących.

W 1963 r. nastąpiła zmiana cen na węgiel, gaz i elektryczność.

i wykazania tym samym większej dbałości o posiadany majątek, jak również w formie ograniczenia wydatków dla wykazania się osiągnięciem nakreślonego ogólnie wskaźnika obniżki kosztów własnych.

Ogólny pogląd na poziom i strukturę kosztów dają wielkości przytoczone w tabeli 6. Z materiałów tych wynika, że poziom kosztów obrotu towarowego, a w tym szczególnie kosztów utrzymania ruchomości i nieruchomości wykazuje stałą tendencję wzrostu. Wzrost ten pozostaje wprawdzie w dość wyraźnej dysproporcji do obrotów towarowych, jednak

Tabela 6

Poziom i struktura kosztów obrotu towarowego w państwowych przedsiębiorstwach miejskiego handlu detalicznego w województwie poznańskim w latach 1958 — 1965

Rodzaj kosztów	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965
	Wielkości absolutne (w tys. zł)							
Globalne	115 807	133 805	157 337	179 470	188 056	191 293	198 603	207 026
Osobowe	58 101	65 520	75 838	81 838	84 420	86 536	83 995	80 060
Utrzymanie nieruchomości i ruchomości	15 019	21 273	26 233	31 520	31 661	30 678	31 799	31 831
Pozostałe	41 687	47 012	55 266	66 112	71 975	74 079	82 809	95 135
	Struktura kosztów do obrotów towarowych (w %)							
Globalne	5,86	6,29	6,58	6,70	6,71	6,65	6,74	6,52
Osobowe	2,94	3,08	3,14	3,06	3,01	3,01	2,85	2,53
Utrzymanie nieruchomości i ruchomości	0,76	1,00	1,09	1,18	1,13	1,07	1,08	1,07
Pozostałe	2,16	2,20	2,35	2,47	2,57	2,57	2,81	2,92
	Wskaźniki porównawcze dla miasta Poznania (struktura kosztów do obrotów towarowych)							
Globalne	5,96	6,56	6,88	6,94	6,94	6,91	6,71	6,42
Osobowe	2,87	3,18	3,18	3,05	3,09	3,02	2,92	2,47
Utrzymanie nieruchomości i ruchomości	0,84	1,10	1,15	1,13	1,20	1,15	1,18	1,10
Pozostałe	2,26	2,28	2,55	2,56	2,65	2,74	2,61	2,85

Źródło: S. Wierchosławski, *Koszty detaliczne handlu miejskiego w Wielkopolsce w warunkach modernizacji form sprzedaży*, Roczniki Ekonomiczne, t. XVII, rok 1964/65, Poznań, s. 146, tab. 11, oraz Biuletyny informacyjne WZPH w Poznaniu.

z punktu widzenia ekonomicznego szybszy przyrost obrotów jest zjawiskiem normalnym. Dyskusyjna natomiast pozostaje kwestia, czy poziom nakładów eksploatacyjnych był w rozważanym czasie wystarczający dla zabezpieczenia sprawności intensywnie rosnącej bazy materialnej badanych przedsiębiorstw. Dociekania w tym kierunku powinny uwzględniać również czynniki o charakterze subiektywnym, a w szczególności dbałość władz lokalnych o stan techniczny i estetykę sieci handlowej oraz inicjatywę wykonawczą zainteresowanych przedsiębiorstw.

Czynnikom lokalnym przypisuje się ogólnie duży wpływ na stan jakościowy sieci detalicznej. Porównując odpowiednie wskaźniki kosztów utrzymania ruchomości i nieruchomości dla województwa poznańskiego i miasta Poznania w okresie 1958—1965, nietrudno zauważyć, że kształtują się one korzystniej dla miasta Poznania. Wzmógł się stopień dba-

łości o stan sieci miejskiej w Poznaniu uzasadniony jest szczególnymi funkcjami miasta, jako siedziby międzynarodowych i krajowych imprez targowych. Niewątpliwą rolę odgrywają także inne czynniki, wśród których wymienić należy wielkości sieci detalicznej, silną koncentrację nakładów inwestycyjnych itp.

Tabela 7

Kształtowanie się nakładów na remonty i konserwacje bieżące według struktury branżowej państwowych przedsiębiorstw miejskiego handlu detalicznego w województwie poznańskim w latach 1960—1965

Przedsiębiorstwo	Koszty globalne	% w stosunku do obrotów	W tym remonty i konserwacje	% w stosunku do obrotów	Koszty globalne	% w stosunku do obrotów	W tym remonty i konserwacje	% w stosunku do obrotów
	1960				1961			
MHD Art. Przem.-Spoż.	99 480	6,94	4585	0,32	114 698	6,43	7 214	0,44
MHD Art. Przem.	30 218	6,24	1452	0,30	33 802	6,35	1 919	0,36
MHD Art. Spoż.	27 639	5,83	1774	0,38	30 970	6,15	2 278	0,46
Razem	157 337	6,58	7811	0,33	179 470	6,70	11 411	0,42
	1962				1963			
MHD Art. Przem.-Spoż.	120 420	6,96	6575	0,38	123 561	6,91	4846	0,27
MHD Art. Przem.	35 185	6,40	1271	0,31	35 565	6,35	1401	0,25
MHD Art. Spoż.	32 451	6,21	1693	0,33	32 167	6,15	1476	0,29
Razem	188 056	6,69	9989	0,36	191 293	6,65	7723	0,27
	1964				1965			
MHD Art. Przem.-Spoż.	128 131	6,99	5136	0,28	134 600	6,76	5 971	0,30
MHD Art. Przem.	36 397	6,48	1403	0,25	36 441	6,15	1 953	0,33
MHD Art. Spoż.	34 075	6,18	1593	0,29	35 985	6,09	2 775	0,47
Razem	198 603	6,74	8132	0,28	207 026	6,52	10 699	0,34

Przedsiębiorstwo	Koszty globalne	% w stosunku do obrotów	W tym remonty i konserwacji	% w stosunku do obrotów
	Razem lata 1960—1965			
MHD Art. Przem.-Spoż.	720 890	6,91	34 327	0,33
MHD Art. Przem.	207 608	6,34	9 849	0,30
MHD Art. Spożyw.	193 287	6,10	11 589	0,37
Razem	1 121 785	6,65	55 765	0,33

Źródło: Biuletyny informacyjne WZPH w Poznaniu za lata 1961—1966 (przeliczenia własne).

Rozważmy z kolei, jaki jest wpływ modernizacji na poziom kosztów eksploatacyjnych w zbiorowości badanych przedsiębiorstw. Koszty te stanowią pozycję złożoną z wielu nakładów, przy czym większość z nich podlega tylko niewielkim zmianom z okresu na okres⁴. Dlatego też celowe wydaje się ograniczenie zainteresowań do kosztów remontów i konserwacji bieżących, które w najbardziej istotnym zakresie przyczyniają

⁴ Np. czynsze i dzierżawy oraz odpisy amortyzacyjne.

się do zabezpieczenia sprawności techniczno-materialnej bazy przedsiębiorstw handlowych. Zakres rzeczowy nakładów na remonty i konserwacje bieżące jest niezmiernie szeroki. Obejmuje on nie tylko utrzymanie wspomnianej już sprawności środków trwałych, ale przyczynia się do polepszenia warunków estetycznych i sanitarnych jednostek sprzedaży. Istotą działalności remontowo-konserwacyjnej jest przede wszystkim jej trwały przebieg. Tym też należy wytłumaczyć fakt, że koszty te wykazują niższą dynamikę wzrostu i mniejsze przeobrażenia w strukturze branżowej przedsiębiorstwa (tabela 7).

Tabela 8

Wskaźniki charakteryzujące koncentrację nakładów remontowo-konserwacyjnych na jeden sklep detaliczny oraz jednostkę powierzchni użytkowej w ujęciu branżowym państwowych przedsiębiorstw miejskiego handlu detalicznego w województwie poznańskim w latach 1960—1965

Przedsiębiorstwo	Nakłady remontowo-konserwacyjne (w zł) przypadające na:								
	sklep	m ² pow. ogólnej	m ² sali sprzed.	sklep	m ² pow. ogólnej	m ² sali sprzed.	sklep	m ² pow. ogólnej	m ² sali sprzed.
	1960			1961			1962		
MHD Art. Przem.- Spoż.	5567	85	127	8 403	132	190	6 567	108	156
MHD Art. Przem.	9946	102	155	12 542	134	195	13 496	146	211
MHD Art. Spoż.	8149	165	254	9 934	206	317	9 096	182	281
Razem	6568	99	143	9 194	143	207	7 896	126	184
	1963			1964			1965		
MHD Art. Przem.- Spożyw.	5 034	84	140	5619	94	138	6 787	113	170
MHD Art. Przem.	9409	94	147	8838	75	117	11 975	102	158
MHD Art. Spoż.	7487	155	230	7762	146	230	12 229	233	360
Razem	6019	96	143	6383	97	145	8 352	126	192

Źródło: Biuletyn informacyjny WZPH w Poznaniu (przeliczenia własne).

Przyrost nakładów na remonty i konserwacje bieżące pozostaje w ścisłym związku z wielkością obrotów towarowych. W latach 1960—1965 daje się zauważyć pewna poprawa istotności tego związku, czego przejawem jest zmniejszenie się dysproporcji między poziomem obrotów towarowych a wielkością kosztów eksploatacyjnych. Uzasadnione zastrzeżenia nasuwa stosunkowo niewielki przyrost nakładów na remonty i konserwacje bieżące w przedsiębiorstwach branżowych z artykułami spożywczymi, które charakteryzują się stosunkowo dużym nasyceniem punktów sprzedaży w maszyny i urządzenia techniczne, a w związku z tym najwyższym wskaźnikiem kosztów na jednostkę powierzchni użytkowej sal sprzedażowych (tabela 8). Znaczną część omawianych nakładów pochłaniają urządzenia chłodnicze. Zwróćmy wreszcie uwagę na fakt, że w latach 1960—1965 liczba urządzeń chłodniczych ulega podwojeniu — osiągnęła stan 765 jednostek. Pociągnęło to za sobą wzrost wydatków finan-

sowych na remonty, które w latach 1963—1965 ukształtowały się następująco: 1963 r. — 1517 tys. zł, 1964 r. — 1721 tys. zł, 1965 r. — 1875 tys. zł. Na przykładzie urządzeń chłodniczych możliwe jest wykazanie wpływu modernizacji na obniżenie kosztów jednostkowych w działalności remontowo-konserwacyjnej. Przejawia się on głównie w tym, że przedsiębiorstwa handlowe zaopatrzone zostały w nowoczesne, właściwie przystosowane i ujednolicone pod względem marek i typów urządzenia⁵.

Sytuacja inaczej układa się na odcinku remontów i konserwacji bieżących w przedsiębiorstwach branż z artykułami przemysłowymi. Dotyczy to przede wszystkim następujących grup środków trwałych: środków transportowych i obiektów budowlanych. W latach 1960—1965 nakłady na remonty i konserwacje przypadające na jeden sklep branżowy z artykułami przemysłowymi były wyższe niż odpowiednie w sklepach z artykułami spożywczymi, jakkolwiek wskaźniki natężenia nakładów na jednostkę powierzchni użytkowej sal sprzedażowych kształtują się przeciwnie. Stan ten znajduje uzasadnienie w tym, że przeciętna powierzchnia sklepów z artykułami przemysłowymi jest większa niż sklepów spożywczych. Z drugiej jednak strony mniejszy zakres wyposażenia technicznego obniża natężenie kosztów na jednostkę powierzchni użytkowej w tych sklepach. Ciekawe spostrzeżenia nasuwa w odniesieniu do przedsiębiorstw branżowych z artykułami przemysłowymi znaczne nasilenie wydatków na remonty i konserwacje bieżące w latach 1961—1962; wiąże się to z przekształceniem znacznej liczby tradycyjnych sklepów z artykułami przemysłowymi na sklepy preselekcyjne.

Rozważmy obecnie jak kształtują się omawiane koszty w porównaniu do okresu tzw. tradycyjnych form sprzedaży. Przedtem jednak konieczne wydaje się zwrócenie uwagi na odmienności tego okresu, w istocie pozabawiające nas realnej bazy porównawczej. Odmienności te polegają na zasadniczej zmianie polityki państwa w dziedzinie obrotu towarowego, na innej relacji kosztów jednostkowych, a także innym zakresie techniki przedmiotowej. Realność oceny porównawczej podważa w dużym stopniu fakt, że przyjęte dla okresu lat 1955—1957 materiały analityczne obejmują także państwowe przedsiębiorstwa miejskiego handlu detalicznego w mieście Poznaniu, a tych wydzielić się nie da. O tym natomiast, że odpowiednie wskaźniki kosztów kształtują się w Poznaniu wyżej, wspomniano już uprzednio.

Z przytoczonych materiałów analitycznych wynika (tabela 9), że wskaźniki nakładów remontowo-konserwacyjnych na jeden sklep są wyższe np. w r. 1965, gdy wskaźniki powierzchniowe powyższych nakładów

⁵ W 1955 r. w uspołecznionym handlu detalicznym w Polsce znajdowało się około 80 marek urządzeń chłodniczych, przy około 500 różnych typach i wielkościach. Wiele przedsiębiorstw posiadało w wyposażeniu swych jednostek tylko prymitywne szafy chłodzone lodem suchym lub wodnym. Por. B. Jędrzejewski, *Problem chłodnictwa w handlu detalicznym*, Handel Wewnętrzny 1956, z. 2, s. 59—68.

są znacznie niższe. Wiadomo natomiast, że efekty postępu technicznego wyrażają się — między innymi — średnim przyrostem powierzchni sal sprzedażowych, przy jednocześnie niewielkim wzroście sieci detalicznej. W warunkach 1955 r. należałoby oczekiwać sytuacji, że przyrost nakładów na remonty i konserwacje bieżące zwiększy natężenie wydatków na jeden sklep, w znacznie zaś mniejszym stopniu na jednostkę powierzchni użytkowej sklepów. W istocie rzeczy omawiane wskaźniki ukształtowały się odwrotnie.

Tabela 9

Wskaźniki charakteryzujące natężenie nakładów na remonty i konserwacje bieżące w państwowych przedsiębiorstwach miejskiego handlu detalicznego w województwie poznańskim w latach 1955 — 1965

Wyszczególnienie	1955	1957	1960	1965	Wskaźniki procentowe		
					1965 1955	1965 1957	1965 1960
Koszty remontów i konserwacji na jeden sklep detaliczny	8433	5387	6568	8352	99,03	155,03	127,16
Koszty remontów i konserwacji na 1 m ² pow. ogólnej sklepów	64	47	99	126	196,87	268,08	127,27
Koszty remontów i konserwacji na 1 m ² pow. użytkowej sali sprzedażowej	86	85	143	192	223,25	225,88	134,27

Źródło: Biuletyny informacyjne WZPH w Poznaniu za lata 1956 — 1966 (przeliczenia własne). Uwaga: lata 1955—1957 obejmują również państwowe przedsiębiorstwa MHD w Poznaniu.

Pozostaje do rozważenia problem, w jakim zakresie poziom nakładów na remonty i konserwacje bieżące okazał się wystarczający dla zabezpieczenia maksymalnej sprawności techniczno-materialnej bazy badanych przedsiębiorstw. Odpowiedź na to pytanie jest wyjątkowo trudnym zadaniem, gdyż samo pojęcie wystarczalności może być różnie interpretowane. Także ocena Wojewódzkiego Zjednoczenia Przedsiębiorstw Handlowych formułuje tylko częściową odpowiedź — stwierdza, że poziom nakładów odpowiadał normatywnemu zapotrzebowaniu w zakresie urządzeń technicznych. Ocena ta nie uwzględnia tej części omawianych nakładów, która jest niezbędna dla utrzymania właściwego poziomu estetyki i higieny pomieszczeń; traktuje ją drugorzędnie. Niemniej jednak stwierdzić należy, że stan techniczny i oblicze sklepów detalicznych uległy w latach 1960—1965 znacznej poprawie. Fakt ten skłania do wniosku, że skoro nakłady na remonty i konserwacje bieżące finansowane są ze środków obrotowych, a przedsiębiorstwa handlowe wypracowują ponadplanowe zyski, możliwe jest podniesienie poziomu tych nakładów do ekonomicznie uzasadnionych granic.

Wspomniana uprzednio ścisłość związków ekonomicznych między procesem modernizacji handlu a kosztami eksploatacyjnymi przejawia się najogólniej biorąc we wzroście tych kosztów. Wpływ modernizacji uwidocznił się szczególnie w kosztach zużycia materiałów i przedmiotów nie-

trwałych, które w znacznej większości obejmują zakupy drobnych narzędzi pracy i wyposażenia technicznego. Zwiększony zakres tych zakupów uzasadnia wysoką dynamikę wzrostu tej grupy kosztów w latach 1963—1965 (tabela "10).

Tabela 10

Charakterystyka porównawcza nakładów inwestycyjnych i kosztów związanych z zakupem drobnych narzędzi pracy i wyposażenia technicznego w państwowych przedsiębiorstwach miejskiego handlu detalicznego w województwie poznańskim w latach 1963 — 1965

Wyszczególnienie	1963	1964	1965
	Wielkości absolutne w tys. zł		
Nakłady inwestycyjne	7248	4 478	7 117
Koszty zużycia materiałów i przedmiotów nietrwałych	9000	10 845	14 406
	Wskaźniki dynamiki		
Nakłady inwestycyjne	100,00	61,78	89,19
Koszty zużycia materiałów i przedmiotów nietrwałych	100,00	120,50	160,06

Źródło: Biuletyny informacyjne WZPH w Poznaniu za lata 1964—1966 (przeliczenia własne).

Postęp organizacyjno-techniczny oparty na wzroście inwestycji i ich korzystnej strukturze rzeczowej stwarza potencjalne możliwości zwiększenia usług handlowych i poprawy ekonomicznych efektów działalności handlu. Przeprowadzona analiza pozwoliła na wysunięcie kilku ogólnych spostrzeżeń co do związku procesów modernizacji handlu z rozwojem gospodarczym regionu z faktycznym stopniem zaspokojenia potrzeb handlu w dziedzinie jego unowocześnienia, a wreszcie z oddziaływaniem procesu rozbudowy bazy handlu na poziom i strukturę kosztów obrotu towarowego.

THE COSTS OF MODERNIZING TRADE

Summary

The paper is an attempt to evaluate the costs of modernizing trade and in particular to evaluate the size and directions of investment expenditures undertaken for that purpose. This analysis comprises also the exploitation costs in conjunction with the process of maintaining a utilization readiness of the durable production means which are at the disposal of enterprises. The scope of the analysis comprises the State Enterprises MHD in the voivodship of Poznań. In spite of this strictly limited scope of study, the undertaken analysis permits to draw a more general conclusion (from the economic point of view) on the trade modernization drive in the years of 1960—1965.

The authors put forward some observations and remarks concerning the relation between trade modernization and the economic development of a region, the meeting of trade requirements in the modernization drive and finally the influence of a broader trade basis on the level and structure of commodity turnover costs.